

RECENTNÍ TECHNICKÉ OBJEKTY V TERÉNU A ARCHEOLOGICKÉ METODY ?

Na tomto místě kladu takto formulovanou otázku proto, abych uvedl do příčinné souvislosti zdánlivě nesouvisející fenomény. Problém technických objektů v terénu (u nás konvenčně označovaných jako "technické památky", což není totéž) se ještě do nedávné minulosti jevil - alespoň z pohledu oficiálních institutů - jako jednoznačná, historicky i prostorově uzavřená kategorie, zkrátka jako jednoznačně daný soubor omezeného počtu technických a výrobních objektů, které kdosi povolany prohlásil za pozoruhodné z těch a těch důvodů a podle těch a těch hledisek. Ostatní objekty takto byly jednoduše vyřazeny ze zorného pole oficiální i široké veřejnosti jakožto objekty "nehodnotné", "fragmentární" či jinak nedůležité obecného zájmu společnosti. Byly zkrátka ponechány samy sobě, respektive živelnému vývoji. Leč toto "řešení" v sobě skrývalo a stále ještě skrývá zásadní vadu. Tím, že tato "druhá kategorie" výrobních a technických objektů byla ponechána svým dosavadním existenčním podmínkám, se neřešil ani jejich zánik, ani jejich další existence, a dokonce ani vyloučení dalšího zájmu veřejnosti včetně odborníků o tyto objekty.

Tímto "řešením" si totiž pouze jistá část "staré" společnosti myla ruce nad osudem nepohodlných objektů (možno konstatovat i celých areálů a lokalit) tohoto druhu, a to proto, aby nemusela žít v neustálém konfliktu se stávajícím mocenským, hospodářským a technickým potenciálem státu. Netřeba zde rozebírat příčiny tohoto stavu ani vypočítávat složky této společnosti, která toto "řešení" (rozuměj tuto eliminaci) připustila a zdůvodňovala - stav je dostatečně znám. Uvedenou skutečnost jsem zde naznačil proto, abych dospěl ke druhé části úvodní otázky. Z nastíněné situace státem nechráněných technických objektů totiž ve zdrcující většině případů vyplývá, že po řadu desetiletí pokračoval jejich nekontrolovatelný rozklad, který opět vyústil v jejich totální devastaci popřípadě konečný zánik. Na tomto místě bych mohl vypočítávat nekonečnou řadu příkladů ze všech regionů našeho státu. Pouze pro ilustraci uvedu některé mně blíže známé případy z Moravy. Z oblasti výrobních objektů středověkého původu například sejpy na Jihlavsku (celé areály a lokality), vápenky v okolí hradu Obřany anebo stará důlní díla v okolí Lažánek na Tišnovsku. Z oblasti technických objektů období průmyslové revoluce kupříkladu některé moravské sklárny (Protivanov, Škrdlovice - Nová huť, Sidonie) či textilky (Lhota Rapotina u Boskovic), nehovoře o důlních dílech na Oslavansku, slévárnách, strojárnách atd. Konečně z oblasti objektů rozvinuté industrializace je možno uvést plošnou devastaci celých odvětví - příkladem je moravské mlynářství všech energetických typů, cukrovarnictví, pivovarnictví, zpracování dřeva (pily) a jiné.

U této posledně jmenované oblasti se zastavím a ozřejmím specifiku devastací výrobních objektů, která tu proběhla a namnoze probíhá o v současnosti. Mám tu na zřeteli tu skutečnost, že v řadě odvětví příslušného průmyslu po desetiletí docházelo k přestavbě objektů za nejrůznějšími účely, až nakonec z objektů výrobních a technických (a jejich areálů) zbyly pouze solitéry a torza, respektive to, čemu jako muzejníci říkáme "architektonická pouzdra". Příklady tohoto typu máme v našem souboru technických objektů spravovaných brněnským technickým muzeem - vodní mlýn ve Slupi, tzv. Brdičkův mlýn v Hamrech u Žďáru nad Sázavou a areál Františkovy huti v

Josefově u Adamova. (Zde ovšem jde o expozice a památky státem chráněné, uvedeny tu jsou pro analogii.)

V některých odvětvích dokonce při terénním průzkumu můžeme vystopovat proces, který představuje souvislou vývojovou řadu (doslova "monteliovskou typologickou řadu") od vzniku, činné existence objektu, přes funkční přestavbu, devastaci, až po jeho zánik. V těchto případech při evidenci, průzkumu a návrzích ochrany se uplatňuje v podstatě archeologická metodika zkoumání. Jako příklady uvedu větrné motory a energetické vodní dílo, jejichž průzkumu a dokumentaci se v Technickém muzeu věnujeme.

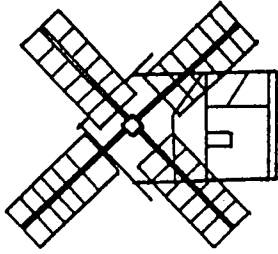
Jednotlivé fáze (etapy) tohoto procesu nezaznamenávám na jediné lokalitě, ale nutno je sledovat na lokalitách několika (vývoj devastace a zániku větrných turbin typu Eclipse na jižní Moravě, skica č. 3). Existují však případy lokalit, kdy celý proces devastace stroje či objektu je doložen vcelku (skici č. 1, 2, 4). Ze skic vyplývají jak devastace objektů, tak i případné změny jejich funkcí, a konečně - což považuji za nejdůležitější - i určité možnosti uplatnění archeologických metod (průzkum, výkopová technika) při hledání a záchraně těchto objektů, což může sloužit nejen památkovým objektům, ale také - v případě energetických objektů - i jejich novému nekonvenčnímu využití. Zde se ukazuje, že v tomto směru archeologické metody mohou sloužit vysoce aktuální potřebě společnosti.

RUPRECHTOV, okr. Vyškov.

SKIZZA ①

JAROS 91/3

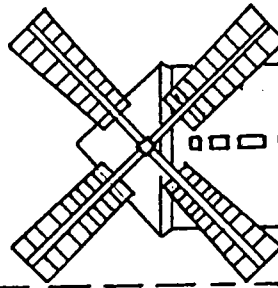
OBJEKTY:

1834 - 1957?

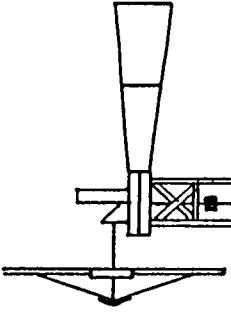
JEDNO?

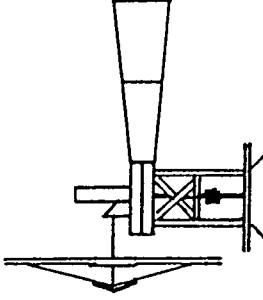
1880 - 1926?

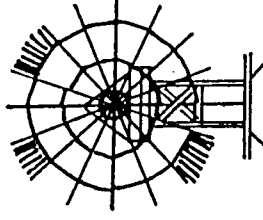
JEDNO?

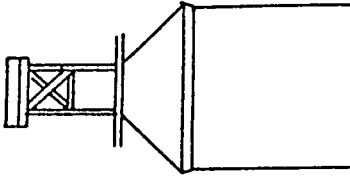
1926? - 1933

1937

1967 - 1974

1986 - 1989

?

VÝVOJ DEVASTACE MLÝNA S VĚTRNOU TURBINOU (Holladayův systém)
MLÝNSKÁ SLOŽENÍ: 3 (4?)

»PREHISTORIE LOKALITY«

DŘEVĚNÝ,
SLOUPOVÝ
MLÝN

- ZANIKL
OBJEKT

ZDĚNÝ
(HOLANDESKÝ),
MLÝN

- ZANIKL,
STROJNÍ
SYSTÉM

1. FAZE

- INSTALACE
TURBINY

- INSTALACE
VÍCE SLOŽENÍ

- PŘÍSTAVBY

2. FAZE

- FUNKCE
OBJEKTU

- ZÁNIK
PŘÍSTAVBY?

3. FAZE

- DEVASTACE
TURBINY

- DEVASTACE
STROJNÍHO
SYSTÉMU

- ZMĚNA FUNKCE
OBJEKTU

4. FAZE (KONEČNÁ?)

- ZÁNIK TURBINY

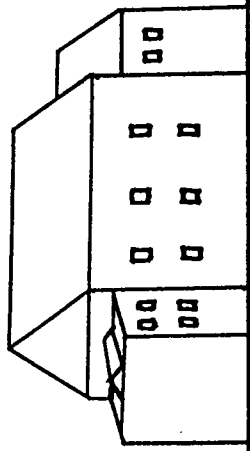
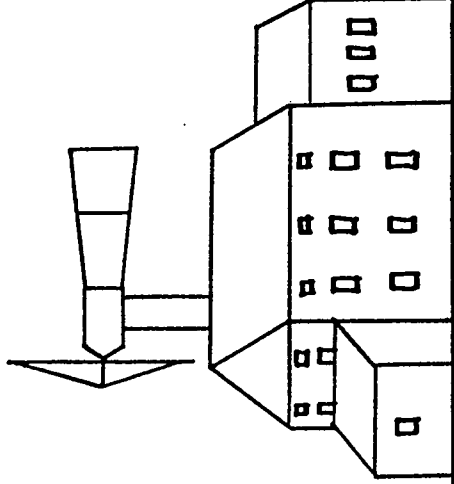
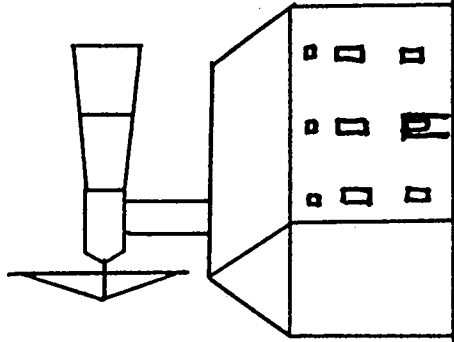
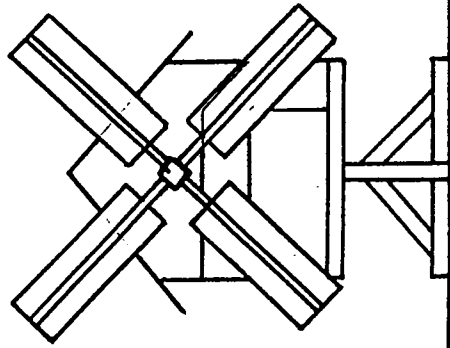
- ZÁNIK STROJNÍHO
SYSTÉMU

- ZMĚNA FUNKCE
OBJEKTU

EXISTENCE STAVEBNÍHO OBJEKTU

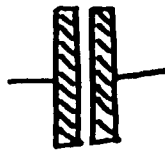
OBJEKTY:

VÝVOJ MLÝNA S VĚTRNOU TURBINOU (Halladayův systém)

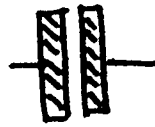
» PREHISTORIE LOKALITY»

* VĚTRNÝ MOTOR A OBJEKT ZANIKLY → 1850-60? - 90.L.?

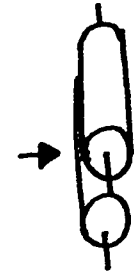
MLÝNSKÉ SLOŽENÍ

* - INŠTALACE VĚTRNÉHO MOTORU - ZBUDOVANÍ ZDĚNĚHO OBJEKTU

MLÝNSKÉ SLOŽENÍ

1. FÁZE 1900-1904? Funkce objektu

VÁLCOVÉ STOLICE

3. FÁZE 1920-1930?

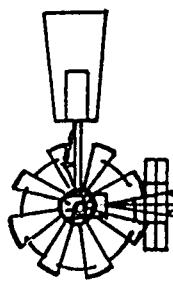
+ - ZÁNİK VĚTRNE TURBINY

+ - ZÁNİK MLÝNSKÉ TECHNOLOGIE

X ZHĚNA FUNKCE OBJEKTU

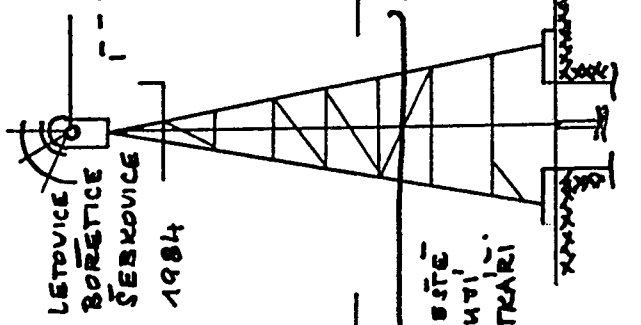
SKIZZA ③

1. FÁZE

LOKALITY:
VEDROVICE,
VIŠŇOVÉ,
(RADÍKOV)

2. FÁZE

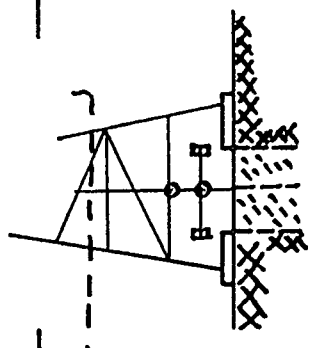

LETŮVICE,
BOŘETICE,
ŠEBROVICE
1984

ZDE JSOU
ZABAHUTI
PAMÁTKARI

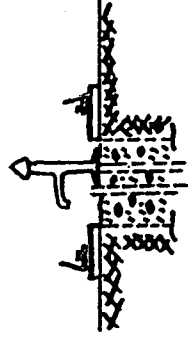
3. FÁZE

BRNO-OBŘANY
1984-1989

4. FÁZE

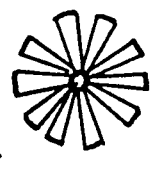
(KONEČNĚ STADIUM; ZMĚNA FUNKCE,
VÁŽANY N. LIT. ZÁNIK)
1986

VÝVOJ DEVASTACE A ZÁNIKU VĚTRNÝCH TURBIN (typu Éclipse) NA JIŽNÍ MORAVĚ

ARTEFACTY

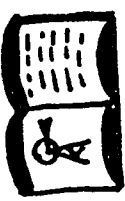
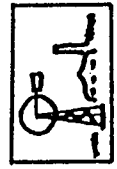
DOL. LOHNA,
1979
BRNO-
OBŘANY
VEDROVICE

OBJEKTY
MUZEVNÍHO ZÁJMU
A SMĚRATELŮ

EXTERNÍ DOKUMENTY

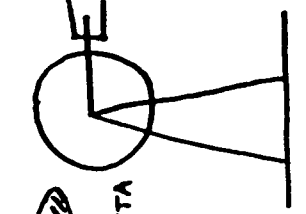
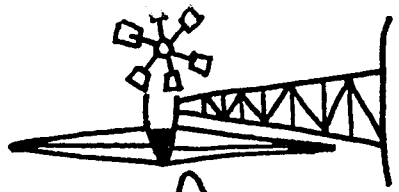
(IKONOGRAFIE, TOPOGRAFIE, LITERÁRNÍ DOKUMENTY)

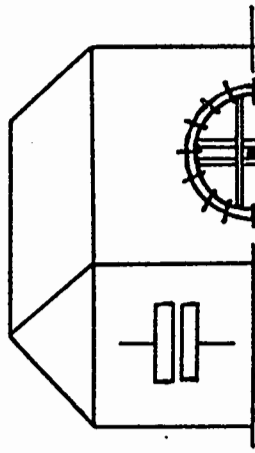
BADATELÉ, PŮVĚTNÍCI

INSPIRACE
NOVÝCH
KONSTRUKCI
C SVRATOUCH)

SCI-FI VARIANTA
RENOVACE
STÁVAJÍCÍCH
OBJEKTŮ
(VÍŠŇOVÉ?)

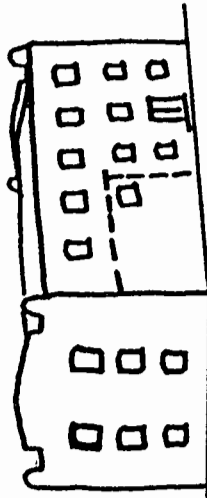
1. FÁZE
- DO 19. STOL.

MŮLN. SLOŽENÍ
VODNÍ KOLA (?)

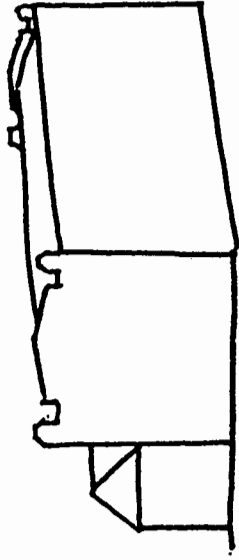
SKIZZA (4)

2. FÁZE
- 1906 - 1945

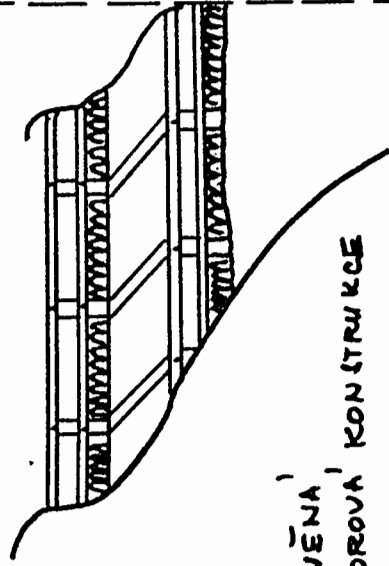
GENER. MŮLN. TECH.
FRANCIS

3. FÁZE
1945 - 1970 - 1991

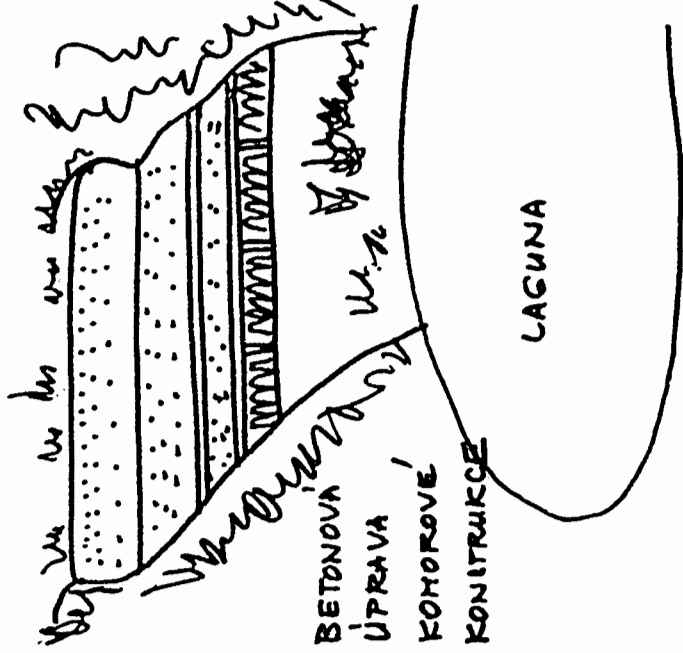

+ ZÁNIK MŮLNÍKÉ TECHNOLOGIE

VÝVOJ HYDROTECHNICKÉHO DÍLA BIANSKO - SALMOV MŮLN - PILA - ELEKTRÁRNA - JEZ

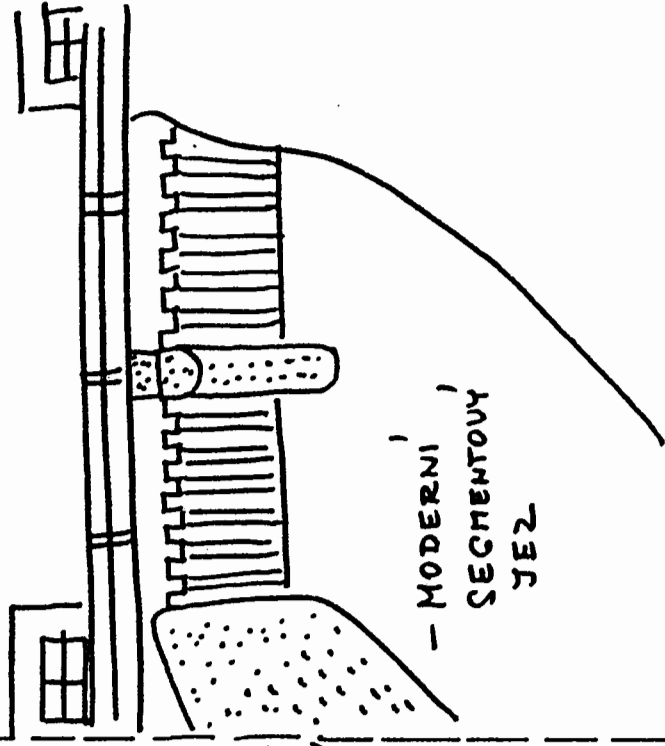

- DŘEVĚNÁ KOKOROVÁ KONSTRUKCE
- PILOTY

- BETONOVÁ ÚPRAVA KOKOROVÉ KONSTRUKCE

LAGUNA

- MODERNÍ SEGMENTOVÝ JEZ